

ции растений, микробиологии за годы Советской власти / Редкол.: К.М. Сытник (отв. ред.) и др. – 1985. – 456 с.

9. Финн В.В. Сергей Гаврилович Навашин // Изд-во АН СССР. – 1931. – Сер. 7. – С. 881 – 901.

Григорюк І.А., Богач Е.Н., Якубенко Б.Е. Професор Владимир Васильевич Финн (к 140-летию со дня рождения). В статье освещена научно-педагогическая деятельность выдающегося украинского ученого-ботаника, доктора биологических наук, профессора В.В. Финна, входящего в авторитетную в XIX в. школу цитоембриологов, основателем которой был профессор, академик АН УССР С. Навашин. Показаны и проанализированы основные наработки ученого в области эмбриологии, а также руководство флористическими и аналитическими исследованиями высших растений и гербарного дела.

Ключевые слова: В.В. Финн, ботаника, эмбриология, кафедра ботаники КПИ, Императорский университет св. Владимира.

Grigoryuk I.P., Bogach E.M., Yacubenko B.E. Professor Volodymyr Vasylovych Finn (to the 140th birth anniversary). The outstanding botanist, doctor of biological sciences, professor V.V. Finn's scientific pedagogical activity is lighted up in the article. V.V. Finn was a member of the most authoritative in the XIX century scientific school of the cytomebricologists, which was founded by professor, academician of AS UkSSR S.H. Navashyn. The basic scientist's working out in the embryology field is given; also his floristic and analytic research of vascular plants and herbarium leading is shown.

Key words: V.V. Finn, botany, embryology, botany department of KPI, S. Volodymyr Imperial University.

УДК 624.21/8+625

ПРОФЕСОР Л.Д. ПРОСКУРЯКОВ (1858 – 1926 рр.) ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ БІОГРАФІЧНОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ

Салата Г.В., канд. іст. наук
(Київський університет культури)

У статті теоретично осмислюються певні підходи стосовно написання біографії видатного інженера-механіка та мостобудівника Л.Д. Проскуракова, які подані через призму біографічної реконструкції. Реконструкція особистого життя, доля окремого людського індивідууму, зокрема життя і діяльність Л.Д. Проскуракова, вивчення формування і розвитку його внутрішнього світу, усіх «слідів» його діяльності, що збереглися, – все це розглядається як головна мета дослідження і як адекватний засіб пізнання історичного соціуму, в якому він жив, творив, думав, страждав і діяв

Ключові слова: Л.Д. Проскураков, біографія, наука, біографічна реконструкція, історіографія

У золотій скарбниці інженерної думки Лавра Дмитровича Проскуракова (1858–1926 рр.) – проекти будівництва залізничних мостів, що вра-

жають своєю архітектурною естетикою, легкістю конструкцій на візуальному й практичному рівнях. Л.Д. Проскураков перший у Європі відмо-

вився від проектування складних за конструкцією і розрахунками ґраткових мостових ферм; спроектував і розробив параболічні й полігональні статично визначені мостові ферми з шпренгельною ґраткою, запропонував консольні й аркові ферми для залізничних мостів.

Історіографія питання не обійдена увагою суспільствознавців, утім на історіософському теоретичному рівні, що дозволяє авторці публікації виділити раніше не висвітлені аспекти проблеми та на основі загальноісторичних методів пізнання виокремити і аспектиалізувати окреслену вище тему дослідження.

Реконструкція особистого життя, доля окремого людського індивідууму – Л.Д. Проскуракова – вивчення формування і розвитку його внутрішнього світу, усіх «слідів» його діяльності, що збереглися, – все це розглядається як головна мета дослідження і як адекватний засіб пізнання історичного соціуму, в якому він жив, творив, думав, страждав і діяв.

Біографія як метод історичного дослідження – не досконала. Але вона дає обнадійливі перспективи звернення історичної науки до тих проблем, процесів та явищ, які не піддаються дослідженню методами соціальної історії, але є історичними рішеннями і вимагають уваги науки. Відмінність між історичною біографією і біографічним методом в історії полягає в тому, що у першому випадку особистість є об'єктом дослідження, а у другому – предметом [1].

Методологічна складність одночасного застосування методів полягає в тому, що виходячи з посилення персональної історії, особистість є не тільки предметом дослідження, але і об'єктом (тобто засобом пізнання).

Слід зауважити, що деякі теоретики методології науки відзначають

близькість змістовної суті поняття «об'єкт» і «предмет» дослідження і недоцільність їх поділу. В даному дослідженні обрана методика створює складності в розмежуванні цих понять.

Об'єктом дослідження є особистість Л.Д. Проскуракова і комплекс документів про його життя і діяльність.

Предметом дослідження є особистість Л.Д. Проскуракова і ті суспільно-політичні процеси, в які він інтегрований завдяки своїй життєдіяльності. Саме тому запропонована дефініція – інтелектуальна біографістика, термін, який би означав єдність наведених вище підходів – інтелектуальна історія.

Складність та суперечність історичного процесу допускають різні шляхи його дослідження. Персоналізація історії дала можливість глибше проникнути в повсякденність життя, зробити історію більш насиченою фактами, конкретизувати розвиток подій, учасником яких була людина, глибше проникнути в проблему альтернативності історичного процесу, оцінити вплив випадку і, таким чином, дати матеріал для вирішення одного з найважливіших питань історії – співвідношення суб'єктивних і об'єктивних чинників у розвитку суспільних процесів [2-5].

Дослідження на рівні індивідуальної свідомості, індивідуального досвіду, індивідуальної діяльності висунули проблему проникнення через мікроісторію в закономірності макроісторії. Співвідношення і сумісність мікро- і макроаналізу найкраще вирішуються через призму вивчення особи в контексті епохи. Посилення гуманістичних тенденцій в сучасному суспільстві привело до зростання зацікавлення до особи, її неповторності, самотності духовного світу і, як наслідок, до підвищення актуальності історичних досліджень у формі біографій [6-8].

Мікроісторія, і насамперед один з провідних її напрямів – історія індивідууму, опирається на цивілізаційний підхід. Концептуальний каркас, в руслі якого розвивається сучасне трактування проблеми цивілізації, окреслює завдання з розширення і поглиблення предмету історичного дослідження, власне історіографії [9], переходу від рубрикації історичної реальності на економічні, політичні, дипломатичні, релігійні, культурні та інші факти та події до системно-історичного відтворення історії в її цілісності, процесуальності, структурності [10, с.57; 11].

У контексті сказаного особа Л.Д. Проскуракова – подвижника залізничної науки та освіти, невтомного збирача матеріалів в галузі залізничного транспорту та мостобудування, безумовно, становить інтерес для історії науки і суспільної думки нашої Вітчизни кінця XIX – першої половини XX ст. Безперечно, Л.Д. Проскураков належав до «великих» осіб в нашій історії. Канва його життя повторює біографії багатьох людей його часу і разом з тим відрізняється яскравою індивідуальністю.

Професор Лавр Дмитрович Проскураков є основоположником школи проектування та будування великих мостів і транспортних вузлів, фундаментом сучасної школи комплексного вивчення і розвитку мережі усіх видів транспорту, створювачем методики єдиного технологічного процесу роботи залізниць загального користування і внутрішнього (промислового) транспорту [12].

Наділений від природи діяльним характером, Л.Д. Проскураков завжди був в центрі громадського і наукового життя країни, був членом багатьох наукових товариств. У суспільну свідомість сучасників і нащадків він увійшов як людина «типова» за своїм світоглядом і політичними поглядами і

для свого часу, і для свого стану. І хоча він належав до осіб, які є «споживачами» ідей, його погляди – плід цілком самостійної переробки уявлень, що існували в суспільстві. Вони оригінальні, і рясніють новачіями. Його діяльність, як правило, була спрямована на поширення і зміцнення загальноприйнятого, він не відставав, а, навпаки, випереджав свій час. Як людина дії, Л.Д. Проскураков – ідеальний об'єкт для виявлення тих способів, які характерні для кожного соціуму, вдаючись до яких індивід у заданих і повністю контрольованих ним обставинах «творить свою історію».

Життя Л.Д. Проскуракова припало на другу половину XIX – першу чверть XX ст. – одну з найбільших переломних епох в історії нашої країни. Це був час складних і болісних пошуків шляхів подальшого розвитку Російської імперії та СРСР, час «великих реформ», які стосувалися усіх шарів суспільства на величезних просторах країни. Так, економічні і соціальні перетворення, викликані відміною кріпосного права, змінили роль провідного правлячого класу царської Росії – дворянства. Ще значніші зміни торкнулися основної маси населення – селян, які отримали, хоч і обмежену, але свободу [13].

Нарешті, друга половина XIX ст. – час прискореного процесу формування третього стану становлення цивілізованого суспільства, бурхливого залучення до громадського життя інтелектуальної еліти, розквіту науки, освіти, техніки та мистецтва. Яскраве забарвлення цьому періоду вітчизняної історії додали історичні особистості. Як переломний момент в історії царської Росії друга половина XIX ст. привертала і привертає увагу дослідників, що привело до появи широкої історіографії питання. Разом з тим, багато проблем перебуває на рівні міждисци-

плінарних досліджень, які поки ще не знайшли відображення в науковій літературі [14].

Реконструкція біографії Л.Д. Проскуракова дає можливість на рівні мікροісторії звернутися до вивчення деяких актуальних проблем вітчизняної історії:

1. Простежити характерні риси покоління другої половини XIX – першої чверті XX ст. Глобальні процеси в суспільстві, як правило, мають вирішальний вплив на долю цілих поколінь, зумовлюючи стереотип зовнішньої і внутрішньої поведінки. Мотивація вибору і суспільної поведінки Л.Д. Проскуракова дає можливість зрозуміти спонукальні початки дій покоління початку XX ст., яке дало великий загін людей, готових за покликом серця віддати свої сили суспільному служінню.

2. Конкретизувати одну з важливих проблем сучасної вітчизняної історіографії – вивчення історії залізничного транспорту другої половини XIX – першої чверті XX століть. Ця проблема відносно неповно представлена сучасними дослідженнями.

3. Простежити, як глобальні ідеї проникали у свідомість «рядової» особи, ставали життєвою позицією і передавалися за допомогою журналістської і видавничої діяльності в інші соціальні і вікові групи населення. Друга половина XIX ст. – це період політичної боротьби старих політичних течій, в основному представлених дворянською елітою, і нових, таких, що формувалися у зв'язку зі вступом до суспільного життя шарів різночинців суспільства [15].

Формування світогляду Л.Д. Проскуракова відбувалося у вирі різних політичних течій. Проблеми політичної орієнтації, альтернативного вибору, взаємовпливу і переплетення ідеологічних установок різних суспільних груп, їх синтез у світогляді сучасників є актуальними в умовах фо-

рмування сучасного демократичного суспільства. Тим важливий для нас історичний досвід минулого.

4. Простежити за напрямками пошуків вітчизняної інтелігенції в галузі залізничного транспорту як складової ширшого процесу, що протікав в російському та радянському суспільствах, – формування цивільного суспільства. Реформи другої половини XIX ст., особливо селянська, створили одну з найважливіших проблем суспільного життя – формування нового покоління російських людей, здатних скористатися всією повнотою переваг демократичних реформ.

Особа Л.Д. Проскуракова, чие життя і діяльність у значній мірі було пов'язане з технологічною сферою, дає можливість вивчити ці проблеми на рівні індивідууму і суспільних починань.

5. Звернутися до вивчення деяких складних процесів формування самосвідомості вітчизняного суспільства, значний вплив на яке мала преса, зокрема, і спеціальні технічні журнали. Такими журналами у другій половині XIX ст. були «Інженер», «Журнал Министерства путей сообщения», «Инженерное дело» та ін. Механізм формування активної життєвої позиції через засоби масової інформації є одним з актуальних проблем сучасного суспільства, що робить особливо важливим вивчення аналогічного історичного досвіду.

6. Визначити рівень і характер історичних знань, які існували серед людей з різним освітнім потенціалом, як форми самоусвідомлення і самопізнання народу. Найновіші досягнення мостобудівної науки переходили у загальнодоступні знання, що вдається виявити в результаті вивчення педагогічної діяльності Л.Д. Проскуракова, яку він успішно поєднував з науковою кар'єрою.

7. Простежити за процесом диференціації технічних наук, у тому числі

формування дисциплін технічного профілю. Л.Д. Проскуряков розвивався як науковець, інженер-мостобудівник у процесі самоосвіти; його погляди і уявлення наочно відображають процес пошуку і зародження новацій, якими рясніли технічні науки у другій половині XIX – першій половині XX ст.

У сприйнятті особистості Л.Д. Проскурякова склався певний стереотип. Його діяльність завжди була самодостатнім фактором його біографії. Безперечно, що Л.Д. Проскуряков не може бути зрозумілим без свого дітища – мостобудування. Це кульмінаційний момент у його житті, але він не може бути зрозумілим і без численних громадських справ і особистих захоплень, які виявилися поза полем зору дослідників його біографії.

Таким чином, для оцінки життя і діяльності Л.Д. Проскурякова необхідні додаткові пошуки нового корпусу джерел, переосмислення того, що вже введено до наукового обігу, і перегляд в окремих випадках встановлених оцінок, виокремлення прогплин через асиметрію історіографії.

Виходячи з цього, у межах реконструкції життя та діяльності Л.Д. Проскурякова, були визначені такі цілі дослідження:

1. Ввести до наукового обігу нові факти життя та діяльності, що дають можливість з більшою мірою відтворити його людський образ.

2. Простежити за основними етапами біографії в контексті історико-культурних і соціально-політичних реалій кінця XIX – першої чверті XX ст.

3. Реконструювати його теоретико-методологічні погляди як інженера-мостобудівника та педагога.

4. Визначити роль фундатора науки мостобудування і формування залізничної думки.

5. Дослідити його організаційну, громадсько-політичну та науково-педагогічну діяльність.

Вивчення біографії Л.Д. Проскурякова в історико-культурному контексті дає можливість поставити в якості цілей даного дослідження наступні проблеми:

1. Еволюція ідей вітчизняного мостобудування.

2. Трансформація у другій половині XIX – поч. XX ст. ідей реконструкції залізничного транспорту.

Цим визначаються завдання дослідження:

1. Вивчити фактографію життя та діяльності Л.Д. Проскурякова.

2. З'ясувати коло друзів і знайомих.

3. Розглянути формування і еволюцію історичних і загальнополітичних поглядів Л.Д. Проскурякова.

4. Реконструювати склад його наукових праць.

5. Простежити долю особистої бібліотеки, колекцій, архіву.

6. Дослідити наукові погляди Л.Д. Проскурякова на проблеми мостобудування та їх відображення в науковій літературі.

7. Розглянути архів Л.Д. Проскурякова через призму поняття «його-документ».

Загалом, біографія Л.Д. Проскурякова виникає на основі синтезу методів і прийомів трьох наук – етики, історії, наукової мостобудівної літератури.

В основі розробки загальної методології лежать філософські, соціологічні, літературознавчі, культурологічні праці, частково праці з психології, філології, педагогіки, присвячені вивченню індивідуума – людини – особистості.

У роботі повинні бути висвітлені ті сторони діяльності Л.Д. Проскурякова, які не потрапляли раніше у

поле зору дослідників, але не менш важливі, ніж ті, які вже досліджені – педагогічна діяльність, захоплення, науково-педагогічна діяльність як форма самовираження наукових і світоглядних настанов.

Індивідуальність особистості проявляється через структуру дослідження: аналіз способу життя, життєвий шлях, громадянська, службова, творча діяльність – кожна з цих сфер несе у собі можливості вияву своєрідного в людині, комбінація порізних актів дії зливається в характеристику конкретної особистості, виявляє її неповторність і несхожість на інших людей своєї епохи, при усіх загальних посиланнях.

В основу поділу дослідження на розділи слід закладати тематико-хронологічний принцип, що дає можливість продемонструвати, що захоплення в житті Л.Д. Проскуракова було довговічним та які пріоритети змінювались через відносно суттєві часові проміжки. Винятком є перший розділ, в основу якого покладено принцип аналізу еволюції особистості в єдності зовнішніх (портрет) і внутрішніх (світогляд) проявів впродовж всього життя із застосуванням репрезентативного і онтологічного підходів, а також принципу біхевіоризму.

Виділення портрету в якості окремого об'єкту дослідження дало можливість вивчити характер, звички, манери, що сприяло розкриттю образу. Портрет як метод дослідження за-

раз використовується багатьма гуманітарними науками, де образ реальної людини служить засобом постановки і вирішення соціальних проблем, і де йому відповідають різні види модифікації: лінгвістика – мовний портрет; право – словесний портрет; соціологія – соціологічний портрет. У дослідженні слід застосовувати підходи, які використовуються у цих науках.

У дослідженні слід залучати далеко не весь комплекс джерел біографічного листування, який можна віднести до матеріалів, які розкривають особистість Л.Д. Проскуракова. Разом з тим, обрані джерела можна визнати репрезентативними, адже вони дають можливість з достатньою повнотою розкрити тему дослідження. Загалом питання реконструкції біографії Л.Д. Проскуракова надзвичайно цікаве і повчальне та потребує подальшого його висвітлення.

Квінтесенцією результату дослідження має стати тверда дефініція: фактологічний матеріал з історії науки техніки може і повинен використовуватись при розробці і обґрунтуванні гіпотез про закони і закономірності розвитку особи-народу-нації-цивілізації, які в свою чергу є результатом теоретичного осмислення і узагальнення історії розвитку техніки. Одним з напрямів історіософії науки і техніки є вивчення сторінок біографістики, власне фундаторів науки і техніки, де яскраве місце, беззаперечно, належить Лавру Дмитровичу Проскуракову.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соколовская З. К. 400 биографий ученых / З.К. Соколовская. – Москва: Наука, 1988. – 510 с.
2. Пилипчук О.Я. Александр Онуфриевич Ковалевський / О.Я. Пилипчук. – Киев: Наукова думка, 1990. – 220 с.
3. Гудзь Ю.П. Иван Федорович Шмальгаузен / Ю.П. Гудзь, О.Я. Пилипчук. – Киев Наукова думка, 1995. – 182 с.
4. Сергієнко С.С. Історико-науковий аналіз діяльності О.О. Коротнева в контексті розвитку біологічної науки / С.С. Сергієнко / Історія освіти, науки і техніки в напрямках, школах, іменах. – Київ, 2006. – Вип. 5. – 228 с.
5. Шуманський В.П. Діяльність І.А. Фещенка-Чопівського в контексті розвитку науки і техніки / В.П. Шуманський / Історія освіти, науки і техніки в напрямках, школах, іменах. – Київ, 2005. – Вип. 7. – 232 с.

6. Корман М.Ф. В.О. Каравасв: життя і діяльність / М.Ф. Корман / Історія освіти, науки і техніки в напрямках, школах, іменах. – Київ, 2008. – Вип. 9. – 224 с.
7. Гамалія В.М. О.А. Яната та його діяльність в галузі природничо-наукової термінології / В.М. Гамалія / Історія освіти, науки і техніки в напрямках, школах, іменах. – Київ, 2006. – Вип. 8. – 222 с.
8. Гармаш Т.П. О.В. Квасницький в історії фізіології сільськогосподарських тварин України / Т.П. Гармаш / Історія освіти, науки і техніки в напрямках, школах, іменах – Київ, 2007. – Вип. 10 – 222 с.
9. Салата Г.В. Асиметрія історіографії: нотатки до постановки проблеми / Г.В. Салата // Молодий вчений. – №12.1 (40), грудень, 2016. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 279–282.
10. Найдыш В.М. Цивілізація як проблема філософії / В.М. Найдыш. – Москва: Сигналь, 1997. – 81с.
11. Найдыш В.М. Філософія міфології. ХІХ – початок ХХІ в. / В.М. Найдыш. – Москва: Альфа-М, 2004. – 542 с.
12. Салата Г.В. Професор Л.Д. Проскуряков (1858–1926 рр.): хронологічна ретроспектива життя та діяльності / Г.В. Салата // Історія науки і техніки: Збірн. наук. праць / Гол. ред. О.Я. Пилипчук. – Київ: Вид-во ДЕТУТ, 2017. – Вип. 10. – 233 с. – С. 70–77.
13. Салата Г.В. Історія науки і техніки у проблемному полі біографічної реконструкції біокультурної антропології: професор Л.Д. Проскуряков (1856–1926 рр.) / ІДЕЯ І ДІЯ: погляд Ф./П./П./С./: колективна монографія: / За заг. ред. О.А. Івакіна, Д.В. Яковлева. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 196 с. – С. 129 – 141.
14. Тихонов А.А. Древо познання: філософские проблемы когитогенеза: монографія / А.А. Тихонов; М-во образования и науки РФ, Федеральное гос. бюджетное образовательное учреждение высш. проф. образования «Ульяновский гос. пед. ун-т им. И. Н. Ульянова». – Москва: ФЛИНТА: Наука, 2014. – 197 с.
15. История через личность: история биографии сегодня / под ред. Л. П. Репиной. – Москва: Круг, 2005 (ППП Тип. Наука). – 715 с.
16. Чишко В.С. Биографистика как область исторической науки: историография и методология.: автореферат дис. ... доктора исторических наук : 07.00.06. – Киев, 1997. – 50 с.

Салата Г.В. Професор Л.Д. Проскуряков (1858–1926 гг.) сквозь призму биографической реконструкции

В статье теоретически осмысливаются определенные подходы относительно написания биографии выдающегося инженера-механика и мостостроителя Л.Д. Проскурякова, которые поданы сквозь призму биографической реконструкции. Реконструкция личной жизни, судьба отдельного человеческого индивидуума, в частности, жизнь и деятельность Л.Д. Проскурякова, изучение формирования и развития его внутреннего мира, всех «следов» его деятельности, что сохранились, – все это рассматривается как главная цель исследования и как адекватное средство познания исторического социума, в котором он жил, творил, думал, страдал и действовал

Ключевые слова: *Л.Д. Проскуряков, биография, наука, биографическая реконструкция, историография*

Salata H.V. Professor L.D. Proskuryakov (1858–1926) through the lens of biographic reconstruction

The author considered certain approaches to the biography of the outstanding mechanic engineer and bridge builder L.D. Proskuryakov through the lens of biographical reconstruction. Reconstruction of a private life, fate of a human individual, in particular, life and activities of L.D. Proskuryakov, studying the formation and development of his inner world, all the “traces” of his activity is a main purpose of the study and an adequate means of understanding the historical society in which he lived, worked, thought, suffered, and acted.

Keywords: *L.D. Proskuryakov, biography, science, biographical reconstruction, historiography*